

УДК 340.111.55

Ірина Миколаївна ВОЛКОВА,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТІВ НАРОДЖЕННЯ ТА СМЕРТІ ОСІБ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

В умовах сьогодення неможливо оминати питання судового розгляду справ про встановлення фактів народження та смерті осіб на тимчасово окупованій території України, оскільки у громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території, та внутрішньо переміщених осіб виникають численні проблеми, пов'язані з державною реєстрацією актів цивільного стану, зокрема фактів народження і смерті, що відбулись на тимчасово окупованій території України.

Відповідно до ст. 317 ЦПК України, заява про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, може бути подана батьками, родичами, їхніми представниками або іншими законними представниками дитини до будь-якого суду за межами такої території України незалежно від місця проживання заявника. Заява про встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, може бути подана родичами померлого або їхніми представниками до суду за межами такої території України. Справи про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, розглядаються невідкладно з моменту надходження відповідної заяви до суду. У рішенні про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, зокрема, мають бути зазначені встановлені судом дані про дату і місце народження особи, про її батьків. Ухвалене судом рішення у справах про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, підлягає негайному виконанню. Рішення у справах про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, може бути оскаржено в загальному порядку, встановленому цим Кодексом. Оскарження рішення не зупиняє його виконання. Копія судового рішення видається учасникам справи, негайно після проголошення такого рішення або невідкладно надсилається судом до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення для державної реєстрації народження або смерті особи [1].

Умовно всі рішення щодо цієї категорії справ можна поділити на два види:

1. рішення, в яких медичні довідки про смерть або народження, видані незаконними органами влади на тимчасово окупованій території, визнаються належними та допустимими доказами. Судді в цих рішеннях часто вірно

посилаються на консультативний висновок Міжнародного суду ООН щодо так званого «Намібійського винятку» та на практику Європейського суду з прав людини. Заявника також часто допитують в якості свідка;

2. рішення, в яких при розгляді заяви суддя не допитує заявника в якості свідка. Надані документи, видані окупаційними органами влади, визнаються судом недійсними, і отже, неналежними та недопустимими доказами. Суди приймають рішення про відмову в задоволенні заяв [2, с. 10].

При цьому заявники в обох випадках знаходяться в рівних ситуаціях щодо процесуальних прав та доказів, які подаються до суду, але стикаються з неоднаковим застосуванням законодавства суддями, що суттєво обмежує, порушує права громадян.

На сьогодні, приймаючи рішення на підставі інформації у документах, виданих на тимчасово окупованій території України, суди обґрунтовують свої дії виконанням Україною її зобов'язань щодо дотримання принципів верховенства права. Так, п. 125 Консультативного висновку Міжнародного суду ООН від 21.06.1971 «Юридичні наслідки для держав щодо триваючої присутності Південної Африки у Намібії всупереч Резолюції 276 (1970) Ради Безпеки» (щодо так званого «Намібійського винятку») визначено, що невизнання управління окупованою територією не повинно призводити до позбавлення народу будь-яких переваг, які виникають з міжнародної співпраці. Зокрема, в той час, як офіційні дії окупаційної влади від імені та в інтересах народу окупованої території є незаконними та недійсними, ця недійсність не може бути застосовна до таких дій як, наприклад, реєстрація народжень, смертей і шлюбів, які можуть бути проігноровані лише на шкоду мешканцям окупованих територій [3].

Використовуючи вказаний правовий висновок, Європейський суд з прав людини у справах «Ліоїзиду проти Туреччини» [4], «Кіпр проти Туреччини» [5] та «Мозер проти Республіки Молдови та Росії» [6] констатував, що Консультативний висновок Міжнародного Суду чітко показує, що зобов'язання не брати до уваги акти фактичних утворень не є абсолютним. Життя на відповідних територіях продовжується для їхніх мешканців. Це життя повинно бути стерпним, і права мешканців повинні захищатися фактичними органами влади; в інтересах жителів, акти цих органів не можуть просто ігноруватися третіми державами чи міжнародними організаціями, зокрема, судами. Інший підхід означав би позбавлення мешканців територій всіх їхніх прав кожного разу, коли вони будуть обговорюватися у міжнародному контексті, що означало б позбавлення їх навіть мінімальних прав. Визнання актів окупаційної влади в обмеженому контексті захисту прав мешканців окупованих територій ніяким чином не легітимізує таку владу.

Таким чином, наявні достатні правові підстави, що передбачені міжнародними стандартами, використовувати інформацію, яка міститься в документах, виданих органами окупаційної влади, про факти народження і смерті громадян.

Крім того, на практиці виникає ще одна проблема, пов'язана із застосуванням ст. 317 ЦПК України, яка стосується заявників. Зокрема заява про встановлення факту народження особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, може бути подана батьками, родичами, їхніми представниками або іншими законними представниками дитини, а про встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України – лише родичами померлого або їхніми представниками. ЦПК України не врегульовано питання, хто ж може бути заявнику у випадку, коли немає родичів або законних представників таких осіб.

На нашу думку, доцільно передбачити у ст. 317 ЦПК можливість бути заявником у справах про встановлення факту народження також органам опіки та піклування, а у справах про встановлення факту смерті – особі або органу, що здійснює поховання.

Перешкодою для звернення до суду громадян у порядку ст. 317 ЦПК України була й сплата судового збору. Лише з 24.02.2018 Законом України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» звільнено від сплати судового збору заявників у справах за заявами про встановлення фактів, що мають юридичне значення, поданих у зв'язку із збройною агресією, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру, що призвели до вимушеного переселення з тимчасово окупованих територій України, загибелі, поранення, перебування в полоні, незаконного позбавлення волі або викрадення, а також порушення права власності на рухоме та/або нерухоме майно [7].

Все ж таки для державної реєстрації фактів народження та смерті, що відбулись на тимчасово окупованій території, необхідно запровадити адміністративну процедуру.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–42. Ст. 492.

2. Перешкоди в реалізації прав і свобод осіб на окупованій території Кримського півострова та тимчасово непідконтрольних територіях Донецької та Луганської областей (реєстрація фактів народження і смерті) : аналіт. звіт громад. орг. «Центр правових та політичних досліджень «СІМ» та Укр. Гельсін. спілки з прав людини. Львів, 2017. 39 с. URL: <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/Zvi1t.pdf> (дата звернення: 10.04.2019).

3. Правовые последствия для государств, вызываемые продолжающимся присутствием Южной Африки в Намибии (Юго-Западная Африка) вопреки резолюции 276 (1970) Совета Безопасности // *Precedent.ua* : сайт / Центр стратег. справ Укр. Гельсін. спілки з прав людини. URL: <https://precedent.in.ua/2016/05/06/pravovye-posledstvyia-dlya-gosudarstv/> (дата звернення: 10.04.2019).

4. Case of Loizidou v. Turkey (Application no. 15318/89) : judgment : 18 December 1996 // *European Court of Human Rights* : офіц. сайт. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58007> (дата звернення: 01.04.2019).

5. Case of Cyprus v. Turkey (Application no. 25781/94) : judgment : 10 May 2001 // European Court of Human Rights : офіц. сайт. URL:<http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-59454> (дата звернення: 01.04.2019).

6. Case of Mozer v. the Republic of Moldova and Russia (Application no. 11138/10) : judgment : 23 February 2016 // European Court of Human Rights : офіц. сайт. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-168541> (дата звернення: 01.04.2019).

7. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : закон України від 18.01.2018 № 2268-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 10. Ст. 54.

Одержано 15.04.2019

УДК 347.626.2

Лариса Вікторівна ЄНІНА,

*аспірант кафедри цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ТВАРИНИ ЯК ОБ'ЄКТ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ

Сімейним кодексом України, зокрема ч. 1, 2 ст. 93, встановлено, що шлюбним договором регулюються майнові відносини між подружжям, визначаються їхні майнові права та обов'язки, зокрема і як батьків. Водночас слід сказати, що не всі майнові відносини подружжя можливо врегулювати за допомогою шлюбного договору. Цікавим видається питання про віднесення тварин, як особливого об'єкта цивільних прав за ч. 1 ст. 180 Цивільного кодексу України, до предмету регулювання шлюбним договором.

Тварина, як об'єкт права власності, характеризується сукупністю відповідних ознак що дозволяють виокремити її серед усіх інших об'єктів права власності. Таки ознаки можна умовно розподілити на: 1) загальні, які притаманні тварині нарівні з усіма іншими об'єктами правами; 2) спеціальні, які є унікальними ознаками, що притаманні виключно такому об'єкту права власності як тварина. До загальних ознак можна віднести матеріальність, цінність, відповідність вартісному еквіваленту та оборотоздатність. До спеціальних ознак відноситься біологічна відтворюваність та одухотвореність. Вказаний перелік ознак не є вичерпним, оскільки й досі є об'єктом дослідження науковців. Враховуючи, що об'єктом нашого дослідження в рамках цього підрозділу є саме об'єкти шлюбного договору, автор не вбачає за необхідне приділяти значну увагу аналізу ознакам тварин як речей та зупиняється на запропонованій вище класифікації.

Автор погоджується з рядом науковців, які відносять тварин до об'єктів права власності, проте надаючи їм особливий статус та не прирівнює до речей. Так, З. В. Ромовська, характеризуючи об'єкти права власності, зазначає, що, оскільки право власності є правом речовим, його об'єктами виступають тільки